

OPEN ACCESS

DOI: 10.25040/ntsh2019.01.10

Для листування:

м. Львів, вул. Пекарська, 69, 79010
E-пошта: lnmu.fedorenkov.i@gmail.com

Стаття надійшла: 15.04.2019

Прийнята до друку: 15.04.2019

Опублікована онлайн: 26.06.2019

© Віра Федоренко, 2019

ORCID IDs

Віра Федоренко,
<https://orcid.org/0000-0001-8979-8351>

Конфлікт інтересів: Автор декларує відсутність конфлікту інтересів.

613 (091) (092) (477.83)

Ідея збереження та поліпшення здоров'я нашого народу – кредо життя професора Ірини Даценко

Віра Федоренко

*Львівський національний медичний університет імені
Данила Галицького, Львів, Україна*

І.І.Даценко (1925-2006) – Дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, відома представниця львівської наукової гігієнічної школи, науковець-гігієніст, талановитий педагог, активна учасниця громадського життя й організаторської роботи в Україні. Упродовж багатьох років від допитливої

студентки, випускниці лікаря й аспірантки до керівника кафедри загальної гігієни з екологією Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, академіка Академії наук Вищої школи України, почесного члена Українського лікарського товариства, члена Нью-Йоркської академії наук, доктора медичних наук, професора, автора актуальних, цікавих наукових праць, монографій, підручників і посібників для студентів Ірина Даценко самовідданою і наполегливою працею торувала свій шлях в ім'я збереження здоров'я народу України і підготовку високопрофесійних національних медичних кадрів. Основні напрями наукових досліджень проф. Даценко І.І. - гігієна атмосферного повітря, вивчення біологічної дії та гігієнічного значення чинників навколишнього середовища малої інтенсивності в умовах населених місць, хронічна інтоксикація оксидом вуглецю. За її ініціативи на кафедрі створювали перші карти забруднення різних районів міста, карти шуму. Вона є автором близько 400 наукових праць, присвячених теоретичним і практичним питанням загальної гігієни. У Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького 28 березня 2019 р. відбулося урочисте відкриття меморіальної кімнати професора Ірини Даценко. Експозиція дає змогу ознайомитись з лабораторними приладами, макетами, які використовувалися на практичних заняттях для студентів, історичними документами, що стосуються наукового і навчального творчого доробку професора Даценко І.І. Монографії, підручники, тогочасна вимірвальна апаратура, колекція фотографій професорсько-викладацького складу і студентів віалізує один з етапів розвитку профілактичної медицини Львівщини

Ключові слова: профілактична медицина, гігієна, історія медицини, НТШ, ЛНМУ, Ірина Даценко.

The idea of maintaining and improving the health of our nation is Professor Iryna Datsenko's life motto

Fedorenko V.

Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine

I.I. Datsenko (1925 -2006) is a full-fledged member of Taras Shevchenko Scientific Society, a famous representative of Lviv scientific hygienic school and environmentalist, a talented teacher, an active figure in the public life and organizational activities in Ukraine. For many years – from curious student, graduate doctor and postgraduate student to the Head of the Department of General Hygiene and Ecology of Danylo Halytsky Lviv National Medical University, academician of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine, merited member of the Ukrainian Medical Society, member of New York Academy of Sciences, Doctor of Medical Sciences, Professor, author of relevant, interesting scientific works, monographs, textbooks, and manuals for students – Iryna Datsenko selflessly and persistently worked her way to protect the health of the Ukrainian nation and train highly professional medical specialists. The main trends of Professor Datsenko's scientific researches are hygiene of atmospheric air, studying of biological action and hygienic significance of environmental factors of small intensity under residential settlements, chronic intoxication by carbon dioxide. At the department, she initiated the creation of the first maps of pollution in various city districts, noise maps. She is the author of about 400 scientific works dedicated to theoretical and practical issues of general hygiene. On March 28, 2019, at Danylo Halytsky Lviv National Medical University celebrated the solemn opening of a memorial room of Professor Iryna Datsenko. The newly created exposition lets us review laboratory devices, measuring equipment, mockups used to teach the students of that time, historical documents related to the scientific creative heritage of Professor Datsenko. Monographs, textbooks, the measuring equipment of that time, the collection of photos are a real decoration of this exhibition. All of this combined together helps us visualize the milestones of the development of preventive medicine in Lviv Region.

Key words: Preventive medicine, hygiene, history of medicine, Taras Shevchenko Scientific Society, Lviv National Medical University, Iryna Datsenko.

OPEN ACCESS

DOI: 10.25040/ntsh2019.01.10

For correspondence:

69, Pekarska St., Lviv, 79010
E-пошта: Inmu.fedorenko.v@gmail.com

Received: Feb 21, 2019

Accepted: May 03, 2019

Published online: Jun 7, 2019

© Vira Fedorenko, 2019

ORCID IDs

Vira Fedorenko,
<https://orcid.org/0000-0001-8979-8351>

Disclosures. The authors have no potential conflicts of interest to disclose.

Рис. 1. Професор Ірина Іванівна Даценко (1925 -2006)

Ім'я і творчий життєвий шлях професора Ірини Іванівни Даценко (рис. 1) нерозривно пов'язані з науковими дослідженнями та профілактичною медициною. Гігієна була її життям, яке до останнього присвятила улюбленій і надважливій справі – профілактиці захворювань і збереженню здоров'я людини, навчанню та вихованню студентів-медиків, продовжувачів своєї справи.

Проф. І.І.Даценко відома представниця львівської наукової гігієнічної школи і науковець-гігієніст, талановитий педагог, активна учасниця громадського життя й організаторської роботи. Упродовж багатьох років від допитливої студентки, випускниці лікаря й аспірантки до Дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка, керівника кафедри загальної гігієни з екологією, академіка Академії наук Вищої школи України, почесного члена Українського лікарського товариства, члена Нью-Йоркської академії наук, доктора медичних наук, професора, автора актуальних, цікавих наукових праць, монографій, підручників і посібників для студентів Ірина Іванівна Даценко самовідданою і наполегливою працею торувала свій шлях в ім'я збереження здоров'я народу України та підготовку високопрофесійних національних медичних кадрів. За її ініціативи на кафедрі створювали перші карти забруднення

різних районів міста, карти шуму, захворюваності населення. Вона є автором майже 400 наукових праць, присвячених теоретичним і практичним питанням загальної гігієни.

Ірина Іванівна Даценко народилася 30 січня 1925 року на Волині в Рівному в родині Марії Василівни та Івана Кириловича Даценків. Дитячі роки минули у родині, де ще росли старша сестра і брат. Надто важкими для Ірини Іванівни стали воєнні роки, коли вона втратила батька, сестру та брата. Залишилася з мамою, яку безмежно любила і завдячувала їй у своєму становленні як Людини та професіонала свої справи. Після закінчення Першої української середньої школи Ірина Іванівна у повоєнний 1946 рік вступила до Львівського державного медичного інституту на лікувальний факультет. Під час навчання якнайкраще опановувала всі дисципліни, а слова «запобігти захворюванню і залишатися здоровим» закарбувалися в пам'яті і надалі супроводжували весь її творчий і життєвий шлях. У 1951 році з відзнакою закінчила навчання в інституті, отримала скерування в Сокальську районну лікарню Львівської області лікарем терапевтом. Тоді молодий лікар ще більше зрозуміла, що завдання лікаря не лише лікувати хворого, а й передусім спрямовувати свої знання та вміння на попередження захворювань і збереження здоров'я людей. Її бажання працювати в напрямі профілактичної медицини здійснилися. У 1953 році Ірину Іванівну зарахували до аспірантури на кафедрі загальної гігієни Львівського державного медичного інституту. Її науковим керівником став завідувач кафедри проф. Мартинюк В.З., з ним надалі працювала близько 30 років. Навчання в аспірантурі супроводжувалося щоденною наполегливою працею, оволодінням гігієнічними та клінічними методами дослідження, вивченням наукової літератури, самостійними науковими дослідженнями. Завдяки своїй активності, наполегливості й сумлінності до роботи Ірина Іванівна вже у 1955 році успішно захистила кандидатську дисертацію на тему «Забруднення оксидом вуглецю повітря кабін автомобілів і вулиць м. Львова та вплив його на організм працівників автотранспорту». Того ж року її обрали асистентом кафедри. Роботу викладача по-

Рис. 2. Колектив кафедри 1974 року. У першому ряді зліва направо ас.Є.І. Толмачова, ас. Н.В. Мартинюк, доц. Б.М. Штабський, зав.каф.проф. І.І. Даценко, проф.В.З.Мартинюк, доц.Х.В. Сторошук, ас.Я.М. Федорів, у другому ряді крайній праворуч ас. О.Б. Денисюк, у третьому – ас.С.Л. Долошицький, ас. Р.С. Кузів

еднувала з науковою роботою і продовжувала вивчати забруднення атмосферного повітря оксидом вуглецю, його вплив на організм людини. У 1960 році Ірина Іванівна отримала звання доцента кафедри. Навантаження збільшилося – підготовка і читання лекцій для студентів, проведення практичних занять забирало багато часу, але Ірина Іванівна продовжувала працювати над докторською дисертацією. Отримавши достатню кількість результатів досліджень й оригінальних публікацій у провідних фахових журналах, 1967 року Ірина Іванівна захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук «Оксид вуглецю у навколишньому середовищі і можливість хронічної інтоксикації». Цією роботою було доведено, по-перше, специфічну органотропну токсичну дію оксиду вуглецю, вирішено принципове питання патогенетичної суті тривалої дії СО на організм за керівної ролі тканинної гіпоксії, зумовленої безпосереднім цитотоксичним впливом отрути; по-друге, наявність хронічної інтоксикації як окремої самостійної нозологічної форми, що супроводжується порушенням діяльності нервової, серцево-судинної систем, зміною гематологічних і гемодинамічних показників, вуглеводного обміну тощо. Результати досліджень у цьому напрямі узагальнено в монографіях «Хронічні оксидвуглецеві інтоксикації» / за ред. проф. В.З. Мартинюка (1957) та Даценко І.І. і Мартинюка В.З. «Інтоксикація

оксидом вуглецю та шляхи її послаблення» (1971).

У 1970 році Ірина Іванівна отримала атестат професора, її обрали на посаду завідувача кафедри загальної гігієни з екологією, яку очолювала до 1999 року, і надалі працювала на посаді професора цієї ж кафедри (рис. 2). З 1968 до 1978 року була деканом санітарно-гігієнічного факультету. Саме в 1968-1969 навчальному році санітарно-гігієнічний факультет був відновлений і це потребувало надзвичайної відповідальності, зокрема пов'язаної з організацією профільних кафедр, добром професорсько-викладацького складу і, звичайно ж, з навчанням і вихованням майбутніх лікарів. У 1996 році І. Даценко обрали членом Нью-Йоркської академії наук, у 2002 – академіком Академії наук Вищої школи України.

Під керівництвом проф. Даценко І. І. на кафедрі загальної гігієни з екологією активно вивчали наукову проблему гігієнічної оцінки фактичного стану атмосферного повітряного середовища м. Львова, забруднення атмосферного повітря у районах розташування промислових підприємств, зокрема у Червоноградському районі Львівсько-Волинського вугільного басейну (рис. 3), у районах розміщення цементних заводів. Дослідження повітряного середовища м. Львова упродовж багатьох років виявили, що головним джерелом забруднення повітряного басейну є викиди

Рис. 3. Колектив кафедри загальної гігієни з екологією 2004 р. Зліва направо- перший ряд доц. О.Б. Денисюк, проф. І.І. Даценко, зав.каф. проф.В.І Федоренко, доц О.П.Іванова, другий ряд – доц.М.Є.Йонда, асистенти Л.М.Кіцула, Н.М.Скалецька, Я.М.Ямка, доц. Кіт Ю.Є.

промислових підприємств і гази автомобільного транспорту, а загальна захворюваність дітей у районах із значним ступенем забруднення атмосфери підвищена. Головне джерело забруднення атмосферного повітря регіону вугільного басейну – терикони, які горять, атмосферне повітря м. Червонограда додатково забруднюється окисом вуглецю та сірчистим газом викидів промислових і побутових підприємств, котельень, домашніх печей, автотранспорту. У районах розміщення цементних заводів джерелом забруднення атмосферного повітря населених місць були цементний пил і сірчистий ангідрид.

Продовжувалися дослідження започатковані проф. Мартинюком В.З. щодо стану повітряного середовища житла, зокрема параметрів повітря газифікованих квартир і стан здоров'я домогосподарок. Виявилось, що як і 30 років тому, у повітрі кухонь за відкритого спалювання газу визначалися такі концентрації CO, які можуть викликати хронічну інтоксикацію у домогосподарок, найвища концентрація CO визначалась під час приготування обіду, найменша під час приготування сніданку; концентрація метану і вуглекислоти у 22 % випадках перевищу-

вала гранично допустиму. У жінок-домогосподарок концентрація карбоксигемоглобіну коливалася від 1 % до 25 %. Додамо, що при недотриманні відповідних профілактичних заходів ця проблема актуальна і тепер.

Вивчали питання негативного впливу комплексу факторів в умовах пасажирських автобусних перевезень, проводилися наукові дослідження з токсиколого-гігієнічної оцінки нових пестицидів, опрацьовувалися методи їхньої індикації у воді, ґрунті, біосередовищі. Тоді ж плідно працювала кафедра за господарською тематикою з дослідження токсичності та впливу багатьох хімічних продуктів згорання нових синтетичних полімерних матеріалів на організм і розумову працездатність людини, регламентування лікарських засобів та друкарських фотополімерних форм у воді водойм. Досліджувалася проблема гігієни дітей і підлітків, праці і здоров'я робітників низки промислових підприємств, зокрема випробовувачів електронно-промислових трубок, приладів електронної техніки, робітників взуттєвого виробництва тощо. Були складені карти шумових та атмосферних забруднень м. Львова, розроблені заходи зниження рівнів забруднення та

профілактичні заходи, спрямовані на збереження здоров'я населення. Сумісно з кафедрою загальної і фізикоїдної хімії під безпосереднім керівництвом Ірини Іванівни були розроблені та запатентовані високочутливі нові методи газохроматографічного аналізу забруднювачів повітря оксиду вуглецю, оксидів азоту, діоксиду сірки тощо із застосуванням модифікованих природних цеолітів як твердих сорбентів. Друковані праці з цієї теми привернули увагу спеціалістів із різних країн, у тім числі з Німеччини, Індії, Словаччини, Хорватії. Професор Даценко І. І. підтримувала наукові зв'язки з Західним науковим центром НАН України та МОН України, кафедрою гігієни та екології НМУ ім. О. О. Богомольця, надавала консультативну допомогу працівникам санітарно-епідеміологічної служби. Результати багаторічних наукових досліджень на кафедрі стали основою кандидатських дисертацій учнів Ірини Іванівни, висвітлені в численних наукових статтях, інформаційних листах, методичних рекомендаціях, раціоналізаторських пропозиціях, узагальнені в багатьох монографіях, автором і співавтором яких була проф. І.І. Даценко. До вже перелічених додамо основні: «Гігієна планування і обладнання житла» (1978), «Гігієна праці і харчування робітників паливної промисловості» (1978), «Повітряне середовище і здоров'я» (1981), «Жива вода» (1984), «Хімічні забруднювачі повітряного середовища і працездатність людини» (1985),

«Хімічна промисловість і охорона навколишнього середовища» (1986), «Клімат Львова» (1998).

Особливе місце у творчому житті проф. І. І. Даценко займала педагогічна діяльність. Вона була висококваліфікованим і талановитим педагогом. Цікаві лекції, практичні заняття, підготовка нової навчально-методичної літератури з завданнями та ситуаційними задачами, тестами, створення кінофільмів і написання підручників, посібників для студентів. Зокрема, це посібник «Загальна гігієна» за редакцією проф. І. І. Даценко у трьох виданнях (1980, 1992, 2002). У 1995 році вийшов підручник «Основи загальної і тропічної гігієни» у співавторстві з професором Габовичем Р. Д. Це був перший в Україні підручник, за яким могли навчатися чужоземні

студенти. До змісту підручника входили розділи, які стосувалися специфіки кліматичних умов країн Африки, Азії, Південної Америки, а відтак розділи комунальної гігієни, гігієни праці, харчування населення в умовах жарких країн. У 1999 році творчим доробком проф. І. І. Даценко у співавторстві з проф. Р.Д. Габовичем став підручник «Профілактична медицина. Загальна гігієна з основами екології», за який у 2000 році ухвалою Президії Академії наук Вищої школи України була присуджена перша премія (номінація «Навчальні посібники»). Друге перероблене та доповнене видання цього підручника вийшло у 2004 році. За цими підручниками навчаються тисячі студентів медичних університетів та академій України. Проф. І. І. Даценко автор і співавтор й інших підручників, посібників, словників: «Гігієна та екологія людини» (2000), «Загальна гігієна» Словник-довідник (2002), «Гігієна праці та виробнича санітарія» (2002), «Основи соціоекології» (1995), «Гігієна дітей і підлітків» (2006), «Орфографічний словник українських медичних термінів» (1992,1993), «Українсько-латино-англійський медичний тлумачний словник» (1995), «Гігієна дітей і підлітків, 2006», «Гігієна та екологія» (за ред. чл.-кор. НАМНУ, проф. В.Г. Бардова), українською, російською та англійською мовами (2006,2008,2009).

Окремою сторінкою діяльності Ірини Іванівни була праця у Науковому товаристві ім. Шевченка: Дійсний член товариства з 1992 року, голова Лікарської комісії НТШ з 1994 року, головний редактор «Лікарського збірника» НТШ, почесний член Українського лікарського товариства. Значну частку свого часу Ірина Іванівна відводила організації різних заходів товариства, написанню та редагуванню статей до «Лікарського збірника». З 1999 року за редакцією проф. Ірини Даценко вийшло дев'ять томів (від 7 до 15). Щоразу з хвилюванням відкриваємо і читаємо на сторінках збірника про найкращих представників української медичної еліти, видатних українських лікарів і вчених – Євгена Озаркевича, Романа Осінчука, Софії Парфанович, Юрія Липи, Борис Матюшенка, Маріяна Панчишина, Василя Плюща, Павла Пундія та ін. Готуючи матеріал до збірки, Ірина Іванівна серцем і душею проживала їхній життєвий шлях, їхню

долю, творчість і відданість українському народові. Ірина Іванівна готувала збірники, присвячені визначним ювілейним датам, зокрема 10-й річниці Незалежності України, 130-річчю Наукового товариства ім. Шевченка, 100-річчю заснування Лікарської комісії НТШ. У 2005 році вийшов XIV том «Лікарського збірника» на пошану дійсного члена НТШ, професора Ірини Даценко, до 80-ліття від дня її народження, який містить детальний біографічний нарис про її життя, спогади друзів, учнів, виклад вибраних наукових і науково-популярних видань, зовнішні рецензії на них, повну бібліографію її наукових праць.

Проф. І.І.Даценко була членом редакційної колегії щорічного збірника наукових праць «Гігієна населених місць», Правління Українського наукового товариства гігієністів, Правління Львівського Товариства гігієністів, ради інституту регіональних екологічних проблем, депутатом Червоноармійської районної ради м. Львова. Науковий доробок Ірини Іванівни вагомий. Це близько 400 наукових праць, у тім числі монографії, підручники, посібники, інформаційні листи, раціоналізаторські пропозиції, патенти на винаходи. Вона підготувала 18 кандидатів медичних наук (А.К. Маненко, 1969, М.С.Гокіна, 1972, М.І.Карпеко, 1972, О.Д. Терещенко, 1973, Я.М.Федорів, 1973, О.Б.Денисюк, 1974, Є.І.Толмачова, 1980, Хеде

Дежене, 1980, С.Г. Балабанова, 1982, Б.А. Пластунов, 1982, О.П. Новак, 1984, Р.І.Баранський, 1984, Н.В.Бук, 1988, А.П. Рєзников, 1990, М.М. Колодко, 1991, О.П. Корнейчук, 1991, Т.І. Маркова, 1996, І.В. Дац, 1997). Ірина Іванівна берегла пам'ять про своїх вчителів. Написала книгу «Видатний гігієніст України професор Мартинюк Влас Захарович», яку не встигла видати, книга вийшла друком у 2007 році, життєписно-бібліографічний нарис «Максим Музика 15.VII.1889-24.V.1972» (2004), була редактором сумісно з проф. Бардовим В.Г. біографічної книги Р. Д. Габовича «Командировка в лабиринты смерти» (2002), друкувала статті з життя видатних вчених гігієністів.

За свою багаторічну працю проф. І. І. Даценко отримала нагороди – орден «Знак Пошани», медаль «Ветеран праці», пам'ят-

ну медаль Верховної Ради України «Десять років незалежності України», Почесну грамоту Міністерства освіти і науки України, нагороду імені Ярослава Мудрого, почесне звання «Відмінник охорони здоров'я» та «Заслужений працівник освіти», стипендії Міністерства науки і освіти України.

Життя проф. І.І.Даценко було насичене творчими пошуками та здобутками, професійним талантом педагога, вченого, керівника, громадського діяча, почуттям обов'язку, відповідальністю за будь-яку роботу. Самовідданою багатогранною працею, працелюбністю, порядністю, інтелігентністю, добротою, людяністю та мудрістю заслужила авторитет, повагу, шану, любов студентів, учнів, колег.

Вона любила життя, любила людей, любила Україну.

26 березня 2006 року Ірина Іванівна відійшла у вічність на 82-му році життя, віднайшла вічний спочинок поряд з мамою на Янівському цвинтарі.

У Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького 28 березня 2019 року відбулися заходи з вшанування пам'яті І.І.Даценко – урочисте відкриття меморіальної кімнати професора Ірини Даценко. Експозиція дає змогу ознайомитись з лабораторними приладами, макетами, які використовувалися на практичних заняттях для студентів, історичними документами, що стосуються наукового і навчального творчого доробку професора Даценко І.І. Монографії, підручники, тогочасна вимірвальна апаратура, колекція фотографій професорсько-викладацького складу і студентів віалізує один з етапів розвитку профілактичної медицини Львівщини.

Провісницькі слова проф. І.І.Даценко: «Ідея збереження і поліпшення здоров'я нашого народу гідна перетворення її в один з головних напрямів державотворчої ідеології узагалі. Ми будуємо незалежну державу Україну задля того, щоб кожен міг реалізувати свої права на життя і здоров'я» є актуальним завданням для сьогодення та майбутніх поколінь

Література

1. Hihienichni problemy suchasnoho suspilstva. Zbirnyk prats do 100-richchia kafedry zahalnoi hihieny Lvivskoho derzhavnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho [Hygienic problems of modern society. Collection of works for the 100th anniversary of the Department of General Hygiene at Danylo Halytsky Lviv State University]. Lviv, 1999: 4-22 [in Ukrainian].
2. Do 80-littia vid dnia narodzhennia Iryny Datsenko [To the 80th anniversary of Irina Datsenko's birthday]. Likarskyi zbirnyk. Nova seriia. Lviv – Chykhovo, 2005; 14: 338 [in Ukrainian].
3. Zimenkovskiy B. S., Hzhhotskiy M. R., Lutsyk O. D., 2009. Profesory Lvivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho: 1784-2009 [Professors of Danylo Halytsky Lviv National Medical University: 1784-2009]. Lviv: Nautilus, [in Ukrainian]
4. Fedorenko V. I. Osnovni napriamky i rezultaty naukovykh doslidzhen kafedry zahalnoi hihieny z ekolohiiu Lvivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho do 110-yi richnytsi zasnuvannia kafedry. [The main directions and results of scientific research of the Department of General Hygiene and Ecology at Danylo Halytsky Lviv National Medical University to the 110th anniversary of the founding of the department]. Hihiena naselenykh mist. 2009; 54: 3-10 [in Ukrainian].
5. Zimenkovskiy B. S., Hzhhotskiy M. R., Fedorenko V. I., Plastunov B. A. Istoriia rozvytku ta zdobutky Lvivskoi naukovo hihienichnoi shkoly [History of development and achievements of Lviv scientific hygienic school]. Hihienichna nauka ta praktyka: suchasni realii : mater. XV zizdu hihienistiv Ukrainy (Lviv, 20-21 veresnia, 2012). Lviv, 2012: 10-14 [in Ukrainian].
6. Zimenkovskiy B. S., Hzhhotskiy M. R., Fedorenko V. I., Plastunov B.A. Lvivska naukova hihienichna shkola: istoriia rozvytku ta zdobutky [Lviv hygienic scientific school: history of development and achievements]. Dovkillia ta zdorovia 2013; 4:68-74 [in Ukrainian].
7. Zimenkovskiy B. S. Lvivskiy natsionalnyi medychnyi universytet imeni Danyla Halytskoho [Danylo Halytsky Lviv National Medical University]. Istorychne yuvileine vydannia / za red. B. S. Zimenkovskoho. Lviv : TOV «Vydavnychiy tsentr Lohos Ukrainy», 2014: 296. [in Ukrainian].
8. Plastunov B.A. Zhyttievyi i tvorchiy shliakh profesoriv V.Z.Martyniuka i I.I.Datsenko – dorohovkaz molodym vykladacham i studentam [The vital and creative way of professors V.Z.Martyniuk and I.I.Datsenko is a guidebook for young teachers and students]. Aktualni problemy profilaktychnoi medytsyny. Zbirnyk naukovykh prats. Prysviacheniy 90-richchiiu vid dnia narodzhennia doktora medychnykh nauk, profesora Datsenko Iryny Ivanivny. Lviv, 2015; 12: 6-13 [in Ukrainian].
9. Kuzminov B. P. Osvitnia ta naukova diialnist profesora Datsenko I. I. [Educational and scientific activity of Professor Datsenko I.I.]. Aktualni problemy profilaktychnoi medytsyny. Zbirnyk naukovykh prats. Prysviacheniy 90-richchiiu vid dnia narodzhennia doktora medychnykh nauk, profesora Datsenko Iryny Ivanivny. Lviv, 2015; 12:3-5 [in Ukrainian].
10. Fedorenko V. I., Kitsula L. M. Storinky istorii kafedry zahalnoi hihieny z ekolohiiu Lvivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho. [Pages of history of the Department of General Hygiene and Ecology at Danylo Halytsky Lviv National Medical University]. Aktualni problemy profilaktychnoi medytsyny. Zbirnyk naukovykh prats. Prysviacheniy 90-richchiiu vid dnia narodzhennia doktora medychnykh nauk, profesora Datsenko Iryny Ivanivny. Lviv, 2015; 12:18-27 [in Ukrainian].
11. Fedorenko V. I., Panyshko Yu.M. Iryna Ivanivna Datsenko. Do 90-richchia vid dnia narodzhennia. [Irina Ivanovna Datsenko. To the 90th anniversary of birth]. Fenomen liudyny. Zdorovyi sposib zhyttia. 2015; 35(101): 54-56. [in Ukrainian].
12. Fedorenko V. I., Kitsula L. M. Kafedra zahalnoi hihieny z ekolohiiu Lvivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho: vid stanovlennia do sohoddennia [Department of general hygiene and ecology at Danylo Halytsky Lviv National Medical University: from becoming to the present]]. Dovkillia ta zdorovia. 2015; 5: 59-64.[in Ukrainian].
13. Fedorenko V. I., Kitsula L. M. Istorychni vikhy zarodzhennia i rozvytku medyko-sanitarnoi spravy u Lvovi ta stvorennia i napriamy naukovoi diialnosti kafedry zahalnoi hihieny z ekolohiiu Lvivskoho Natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho. [Historical milestones of the origin and development of preventive medicine and sanitation in Lviv and the creation and directions of scientific work of the Department of General Hygiene and Ecology at Danylo Halytsky Lviv National Medical University]. Istoriia medychnoi nauky, praktyky ta osvity (materialy naukovykh konferentsii) 26-27 kvitnia 2018, Kyiv; 2018: 376-386 [in Ukrainian].
14. Datsenko I.I. Zagryaznenie oksiyu ugleroda vozduha kabin avtomobiley i ulits Lvova i vliyanie ee na organizm rabotnikov avtotransporta. [Pollution of air inside the cars and streets of Lviv by carbon monoxide and its influence on the organism of motor vehicle workers]. Avtores. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. med. nauk. Lviv, 1955[in Russian].
15. Datsenko I. I. Okis ugleroda vo vneshney srede i vozmozhnost hronicheskikh intoksikatsiy. [Oxide of

- carbon in the external environment and the possibility of chronic intoxication]. Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. med. nauk Lviv, 1966 [in Russian].
16. Datsenko I.I. ,Martyniuk V.Z., 1971. Intoksykatsiia okysom vuhletsiu ta shliakhy yii poslablennia [Intoxication of carbon monoxide and ways of its weakening]. Kyiv: Zdorovia. [in Ukrainian].
  17. Datsenko I. I., Habovych R. D., 1995. Osnovy zahalnoi i tropichnoi hihiieny : pidruchnyk dlia stud. vyshch. med. navch. zakladiv [Fundamentals of general and tropical hygiene: a textbook for students of higher medical education institutions]. Kyiv : Zdorovia [in Ukrainian].
  18. Datsenko I. I., Habovych R.D., 1999. Profilaktychna medytsyna. Zahalna hihiiena z osnovamy ekolohii : navchalnyi posibnyk dlia medychnykh vuziv [Preventive medicine. General hygiene with the basics of ecology: a textbook for medical universities]. Kyiv: Zdorovia [in Ukrainian].
  19. Datsenko I.I., 2000. Hihiiena ta ekolohiia liudyny. Navchalnyi posibnyk. [Hygiene and human ecology. A textbook]. Lviv [in Ukrainian].
  20. Datsenko I.I. Habovych R.D. 2004. Profilaktychna medytsyna. Zahalna hihiiena z osnovamy ekolohii. [Preventive medicine. General hygiene with the basics of ecology]. K.: Zdorovia. [in Ukrainian].
  21. Datsenko I. I., Denysiuk O. B., Doloshytskyi S. L. [ta in.], 1997. Suchasni problemy hihiieny navkolyshnoho seredovyshcha [Modern issues of environmental hygiene]. Nauk. t-vo im. Shevchenka u Lvovi, Lviv. derzh. med. un-t. Lviv [in Ukrainian].
  22. Datsenko I. I., Shehedyn M. B., Shashkov Yu. I., 2006. Hihiiena ditei i pidlitkiv: pidruchnyk [Hygiene of children and adolescents: a textbook: Medytsyna [in Ukrainian].
  23. Datsenko Iryna, 2007. Vydadni hihiienist Ukrainy profesor Martyniuk Vlas Zakharovych [Professor Martyniuk Vlas Zakharovich, the prominent hygienist of Ukraine], Lviv [in Ukrainian].
  24. Datsenko Iryna, 2004. Maksym Muzyka 15.VII.1889 – 24.V.1972. Zhyttiepysno-bibliohrafichnyi narys [Maxym Muzyka 15.VII.1889 - 24.V.1972. Life-bibliographical essay]. Lviv [in Ukrainian].
  25. Datsenko I. I. Naukova diialnist profesora Mariiana Panchyshyna [Scientific work of Professor Maryan Panchyshyn]. Likarskyi zbirnyk. Nova seriia. Tom VII. Na poshanu Mariiana Panchyshyna. Lviv-Chykaho, 2000: 17-30 [in Ukrainian].
  26. Datsenko Iryna. Literaturna spadshchyna ukraïnskykh likariv [Literary heritage of Ukrainian doctors]. Likarskyi zbirnyk. Nova seriia. Tom VIII. Lviv-Chykaho, 2000: 53-60 [in Ukrainian].
  27. Datsenko I. I. Naukova i likovalna diialnist doktora Yurii Lypy . [Scientific and therapeutic activity of Dr. Yuriy Lypa]. Likarskyi zbirnyk. Nova seriia. Tom IX. Lviv-Chykaho, 2001 19 -34 [in Ukrainian].
  28. Datsenko Iryna. Profesor Vasyl Pliushch – vydatnyi istoriograf medytsyny v Ukraini [Professor Vasyl Plyushch is an outstanding historiographer of medicine in Ukraine]. Likarskyi zbirnyk. Nova seriia. Tom XI. Na poshanu Vasylia Pliushcha. Lviv-Chykaho, 2002: 18 - 74 [in Ukrainian].
  29. Datsenko Iryna. Pavlo Pundii – vydatnyi diiach svitovoi spilnoty ukraïnskykh likariv [Pavel Pundy is a prominent figure in the world community of Ukrainian doctors]. Likarskyi zbirnyk. Nova seriia. Tom XII. Do 80-littia vid dnia narodzhennia Pavla Pundiia . Lviv-Chykaho, 2003: 10 - 16 [in Ukrainian].